

Európai Regionális Fejlesztési Alap**STOP BULLYING - NO BULLYING**

Interreg V-A Szlovákia Magyarország Együttműködési Program
Projekt száma: SKHU/1902/4.1/105
Projekt az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásával valósul meg

Iskolai diagnózis

Székesfehérvári Munkácsy Mihály Általános Iskola

Készítette: Halász Dóra Vera, Lukács Gabriella
Dr. Suhajda Éva Virág

Európai Regionális Fejlesztési Alap

Tartalom

Bevezetés	4
A pedagógus kérdőívek és a pedagógus fókuszcsoport tanulságai – Készítették a Rogers Személyközpontú Oktatásért Alapítvány munkatársai	5
Iskolai légkör	5
Az iskolai osztályközösségekre, illetve a pedagógusoknak a gyerekekkel és a szülőkkel való viszonyára vonatkozó kérdések	5
Iskolai bántalmazás	6
A bántalmazások típusainak súlyosságáról	6
A bántalmazás gyakoriságáról, helyszínéről, és hogy honnan szereznek róla tudomást a pedagógusok	6
A bántalmazásra kezeléséről és annak hatékonyságáról	8
A bántalmazók motivációjáról	10
Online bántalmazás	11
Összefoglalás a pedagógusokkal kapcsolatban	11
A diák kérdőívek tanulságai – Készítették a TANDEM, n.o., munkatársai	12
Iskolai légkör	12
Bántalmazás	13
Bántalmazási formák és a tolerancia szintje	13
A leggyakrabban tapasztalt bántási magatartások szemlélőként, illetve áldozatként, valamint a bántalmazások leggyakoribb helyszínei	13
A bántásra adott reakciók és azok hatékonysága	14
A bántalmazó(k) motivációja	16
Cyberbullying	16
A szülői kérdőívek tanulságai – Készítették az Innovatív Oktatásért Intézet munkatársai	17
Bántalmazás	17
1. cél	17
2. cél	18
Online bántalmazás	18

Európai Regionális Fejlesztési Alap

3. Cél	18
Iskolai légkör	19
4. cél	19
5. cél	19
Összefoglalás a szülői kérdőíves kutatással kapcsolatosan	20
A három célcsoporttal kapcsolatos tapasztalatok összegzése	21

Európai Regionális Fejlesztési Alap

Bevezetés

A Bántalmazásmentes övezet című projekt megvalósítását kutatással indítottuk. A Munkácsy Iskolában a kérdőíveinket 19 pedagógus, 168 felső tagozatos diák és 164 szülő töltötte ki. A kérdőíves kutatást kiegészítette egy mélyinterjú, amelyet az iskolaigazgatóval folytattunk és egy fókuszcsoport néhány pedagógus részvételével. Mivel az országos adatok nem tekinthetők reprezentatívnak a magyarországi iskolák összességéhez képest, ezért az elemzés tájékozódásra szolgál és leíró jellegű. A „magyarországi iskolák” megnevezés a szülői és a diák kérdőívek esetében a projektben résztvevő 5 intézményre vonatkozik. A pedagógus kérdőíveket 2 kontroll iskolában is kitöltötték, így 7 intézmény adataival dolgozunk.

A diákokkal végzett kérdőíves kutatást a szlovákiai TANDEM, n.o., a szülői kérdőíves felmérést a szintén Szlovákiában működő Innovatív Oktatásért Intézet végezte. A diagnózisban az erről szóló részek is a szlovákiai partnerek munkái. A diagnózis egészét a Rogers Személyközpontú Oktatásért Alapítvány munkatársai állították össze, ahogyan a pedagógus kérdőíves kutatás és a fókuszcsoportok felvétele is a Rogers Alapítványhoz fűződik.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A pedagógus kérdőívek és a pedagógus fókuszcsoport tanulságai – Készítették a Rogers Személyközpontú Oktatásért Alapítvány munkatársai

Iskolai légkör

Az iskolai osztályközösségekre, illetve a pedagógusoknak a gyerekekkel és a szülőkkel való viszonyára vonatkozó kérdések

A megkérdezett tanárok kétharmada úgy gondolja, hogy az osztályközösségek jó megtartó közegek, és hogy a gyerekek elfogadóak és nyitottak egymással az osztályokon belül. Majdnem kivétel nélkül mindenkit foglalkoztat, hogy milyen a kapcsolat a gyerekek között. Mindenki azt nyilatkozta, hogy próbál tenni azért, hogy a gyerekek ne legyenek magányosak vagy kirekesztettek az osztályban. Egy kivétellel minden pedagógus úgy gondolja, hogy a gyerekek megkeresik őt, ha problémáik vannak. Mindannyian úgy tartják, hogy észreveszik a problémákat, illetve, ha érzékelik azokat, megpróbálnak segíteni. Szinte kivétel nélkül úgy tartják a Munkácsy Iskola megkérdezett pedagógusai, hogy képesek a segítségnyújtásra. A gyerekek problémáinak észlelésére és a segítségnyújtásra adott válaszoknál a Munkácsyban az összes megkérdezett iskola átlagánál többen válaszoltak pozitívan. 5-ös skálán:

Állítás	Munkácsy	7 iskola átlaga
Észreveszem, ha egy gyerekeknek gondja van, ha máshogy viselkedik, mint ahogy általában szokott	4,74	4,34
Képes vagyok segítséget nyújtani, ha probléma alakul ki a diákok körében	4,37	4,16

Ezzel együtt a megkérdezettek egyötödénél előfordul, hogy eszköztelennek érzi magát a gyerekek konfliktusainak kezelése során.

A szülőkkel való viszonyt az iskola pedagógusai kifejezetten jónak ítélik. Egy tanár kivétel ez alól, illetve ketten bizonytalanok benne. Szintén egy kivétellel úgy gondolják, hogy a szülők szívesen fordulnak hozzájuk a gyerekekkel kapcsolatos kérdéseikkel. A szülőkkel való viszony megítélésében is pozitív irányú eltérést tapasztalunk a 7 magyarországi iskola átlagához képest.

Állítás	Munkácsy	7 iskola átlaga
A szülők szívesen fordulnak hozzám a gyerekükkel kapcsolatos kérdéseikkel, problémáikkal	4,42	3,92
A szülőkkel kölcsönösen jó viszonyban vagyunk	4,16	3,85

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A fókuszcsoportos interjúban megfogalmazódott, hogy sok szülő túlságosan szeretné kontrollálni a gyermekét, mindent tudni akar arról, ami vele történik. Ez nehezíti az amúgy jó tanár–szülő kapcsolatot.

Iskolai bántalmazás

A bántalmazások típusainak súlyosságáról

A felsorolt bántalmazási típusok közül kivétel nélkül, vagy 1-1 kivétellel a tanárok általában durvának vagy kétségbeejtőnek tartják azt, ha valakit megütnek, megvernek, ha kényszerítenek valamire, ha bezárnak valahová, ha kiközösítenek, fenyegetnek, zsarolnak vagy fogdosnak, tapogatnak. Ezek közül a verés, ütést egy kicsivel kevésbé ítélik súlyosnak, mint a többi.

A legkevésbé súlyosnak a lökdösést tartják, ezt a tanárok kétharmada tartja enyhe bántalmazásnak, míg a bosszantást, provokálást az egynegyedük.

Ezen adatok alapján a pedagógusok bántalmazási ingerküszöbe hasonlóan alakul a 7 iskola átlagához, de a csúfolódás, kinevetés, pletykálkodást (Munkácsy: 4,32 / átlag: 4,09), és a kiközösítést (4,58 / 4,32) a Munkácsy tanárai súlyosabbnak találják, mint ami a 7 iskola átlaga alapján várható.

A bántalmazás gyakoriságáról, helyszínéről, és hogy honnan szereznek róla tudomást a pedagógusok

A pedagógusok a kérdésekre adott válaszaik alapján leggyakrabban a bosszantás, provokálással; a csúfolás, kinevetés, pletykálkodással; és a lökdöséssel találkoznak. A csúfolás, kinevetés, pletykaterjesztést és a bosszantás, provokálást vannak, akik napi szintű problémának érzékelik. Legalább heti szinten a tanárok fele találkozik ezzel a bántalmazási formával. A lökdösés szintén napi és heti szinten van jelen a tanárok több, mint egyharmada szerint.

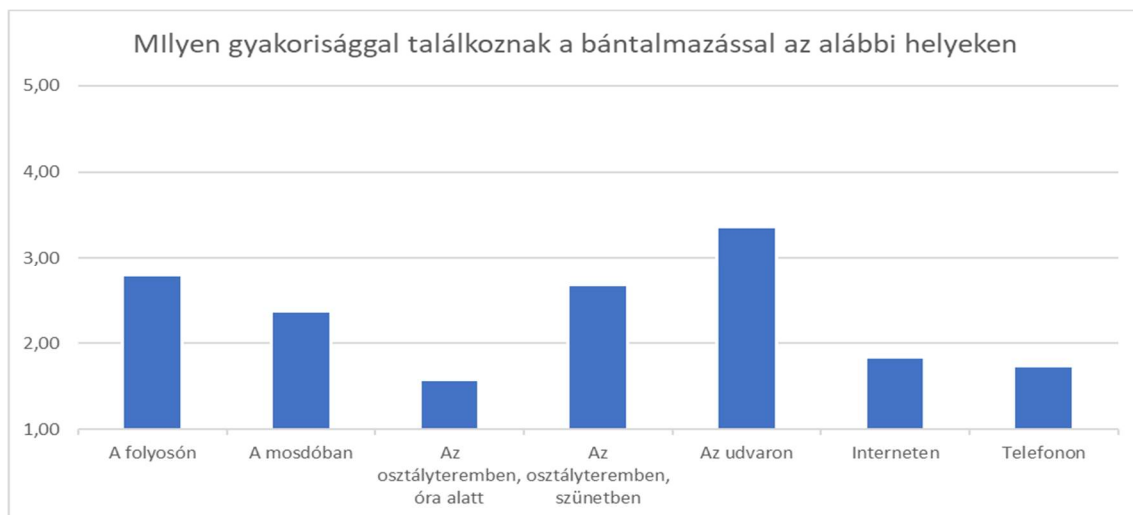
Legritkábban a fogdosással, tapogatással, illetve azzal találkoznak, hogy valakit bezárnak valahová, de még ezeknél is volt, aki havi, vagy heti szintű gyakoriságot említett. Nem volt olyan tanár, aki sose találkozott volna azzal, hogy valakit megütnek, megvernek. A fogdosás, tapogatást (1,42 / 1,75), illetve a kiközösítés, levegőnek nézést (2,53 / 2,74) egy kicsit ritkábbnak említették a tanárok a 7 iskola átlagánál.

Fontos megjegyezni, hogy minden bántalmazási formával találkoztak már a tanárok, és hogy a fenyegetés, zsarolás, verés, kényszerítés, bezárás a tanárok nagy része szerint ritkán (azaz kb. fél évente), de jelen van az iskolában. Az is érdekes megfigyelés, hogy a bezárás és a tapogatás, amivel legritkábban találkoznak, két olyan bántási forma, amit általában félreeső helyen követhetnek el

Európai Regionális Fejlesztési Alap

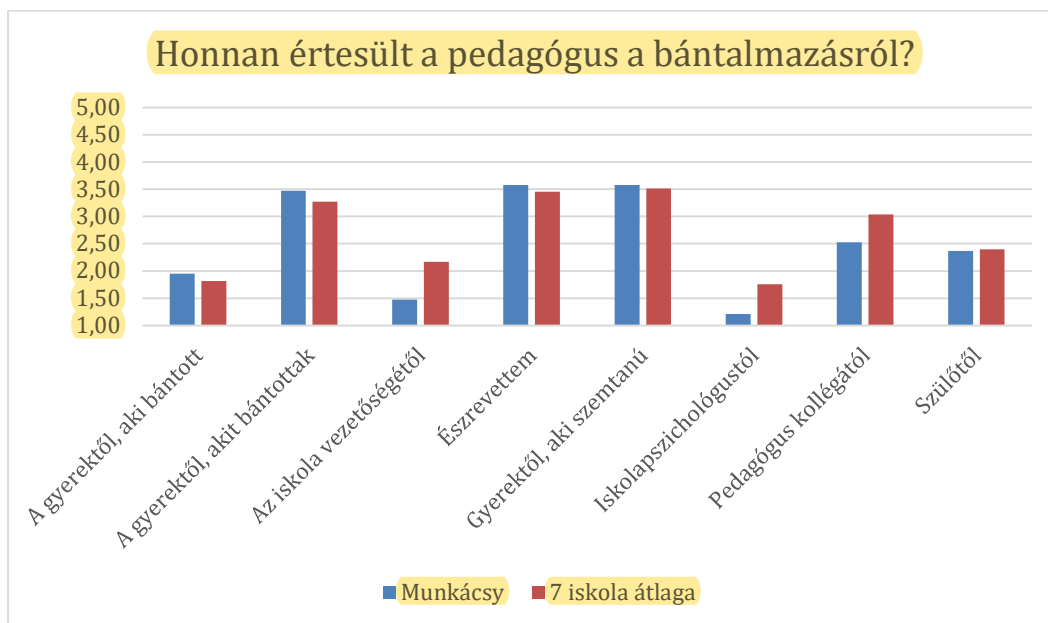
egymás ellen a gyerekek, tehát előfordulhat, hogy ezek is jelen vannak, csak a helyszínből adódóan a pedagógusok kevésbé szembesülnek vele.

Ahogy a diagramon is látható, a pedagógusok szerint a leggyakoribb helyszín az udvar, viszonylag gyakori a folyosó és az osztályterem szünetben. Érdekes megfigyelni, hogy az internetes és telefonos eseteket ritkának tartják, ami szintén rávilágít arra, hogy ezeket a csatornákat a legnehezebb nyomon követni.

A pedagógusok elsősorban saját maguk veszik észre, ha a gyerekek bántják egymást, illetve az áldozattól vagy szemtanúktól értesülnek rajta. Ez hasonlóképp van más iskolákban is, bár magától az áldozattól az átlagnál kicsit gyakrabban szereznek tudomást a bántalmazásról a Munkácsy Iskolában. Jelentős különbség, hogy más, az iskolában dolgozó kollégáktól (az iskola vezetésétől, pedagógus kollégáktól, iskolapszichológustól) az átlagnál kevésbé jön információ a bántalmazásról. Ennek az is lehet az oka, hogy hamarabb jut el a résztvevők saját tanárához a probléma.

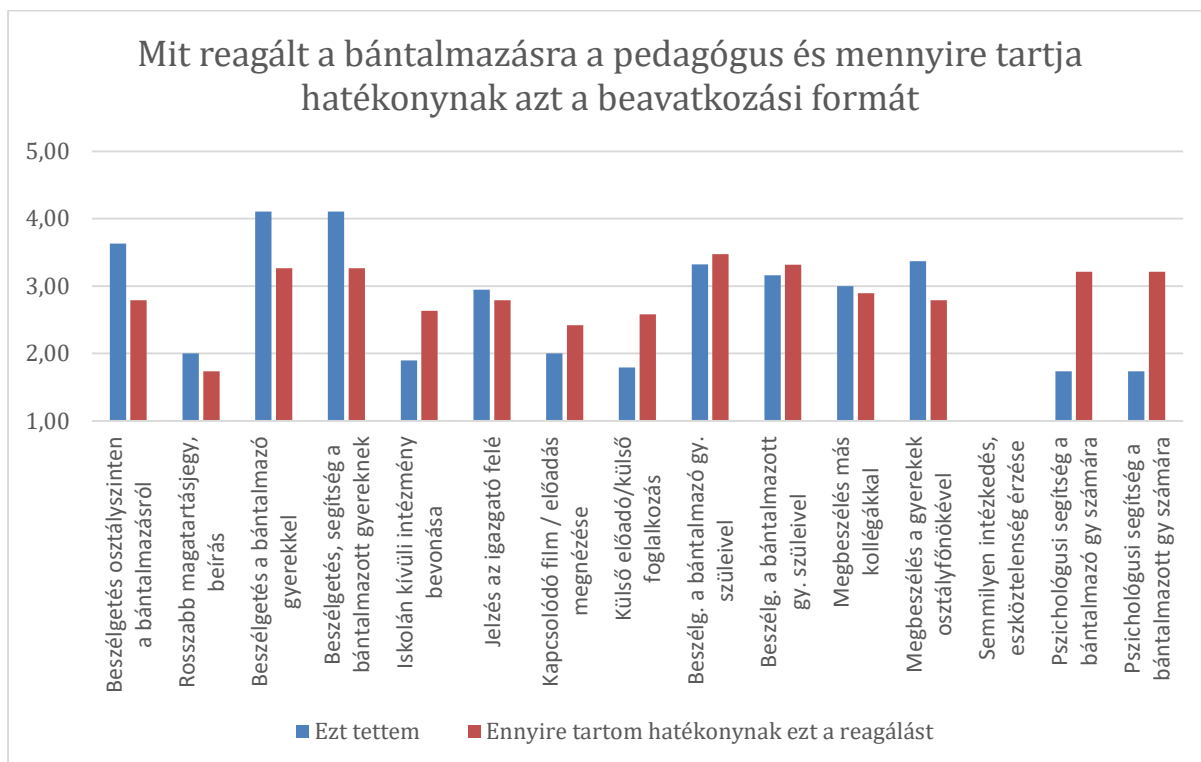
Európai Regionális Fejlesztési Alap

A bántalmazásra kezeléséről és annak hatékonyságáról

Az alábbi diagram azt mutatja be, hogy a pedagógusok mennyire tartják hatékonynak az általuk alkalmazott beavatkozási módokat. Leggyakrabban a bántalmazó és a bántalmazott gyerekkel történő egyéni beszélgetést választják, de az osztályszintű megbeszélés is gyakorinak mondható. Ritkán folyamodnak beíráshoz, vagy rosszabb magatartásjegyzet, és ritkán vesznek igénybe külső segítséget, legyen az iskolán kívüli intézmény, előadó, vagy pszichológusi segítség kérése a bántalmazott, illetve a bántalmazó számára.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

Érdekes megfigyelni, hogy az alkalmazott reagálási formákat sokszor kevésbé tartják hatékonynak, mint azokat, amelyekkel ritkábban élnek. Ebből arra lehet következtetni, hogy a pedagógusok nem feltétlenül elégedettek a saját megoldási stratégiáikkal. Ez egy beavatkozási pont lehet: a pedagógusok támogatása abban, hogy az általuk hatékonynak gondolt segítői formákat jobban és gyakrabban tudják alkalmazni – külső előadó vagy meghívott, kapcsolódó műalkotás megnézése, pszichológus bevonása.

Néhány beavatkozási forma esetében következtetések a Munkácsy Iskola pedagógusai – amit kevésbé tartanak hatékonynak, azt kevésbé is alkalmazzák. Ilyen a rosszabb magatartásjegy, amit nem tartanak hatékonynak és ritkán is alkalmazzák; az igazgató felé tett jelzés; a bántalmazott, illetve a bántalmazó gyerek szüleivel való beszélgetés, amit körülbelül olyan gyakran alkalmaznak, amennyire a megítélt hatékonyság alapján várható; és a megbeszélés a kollégákkal.

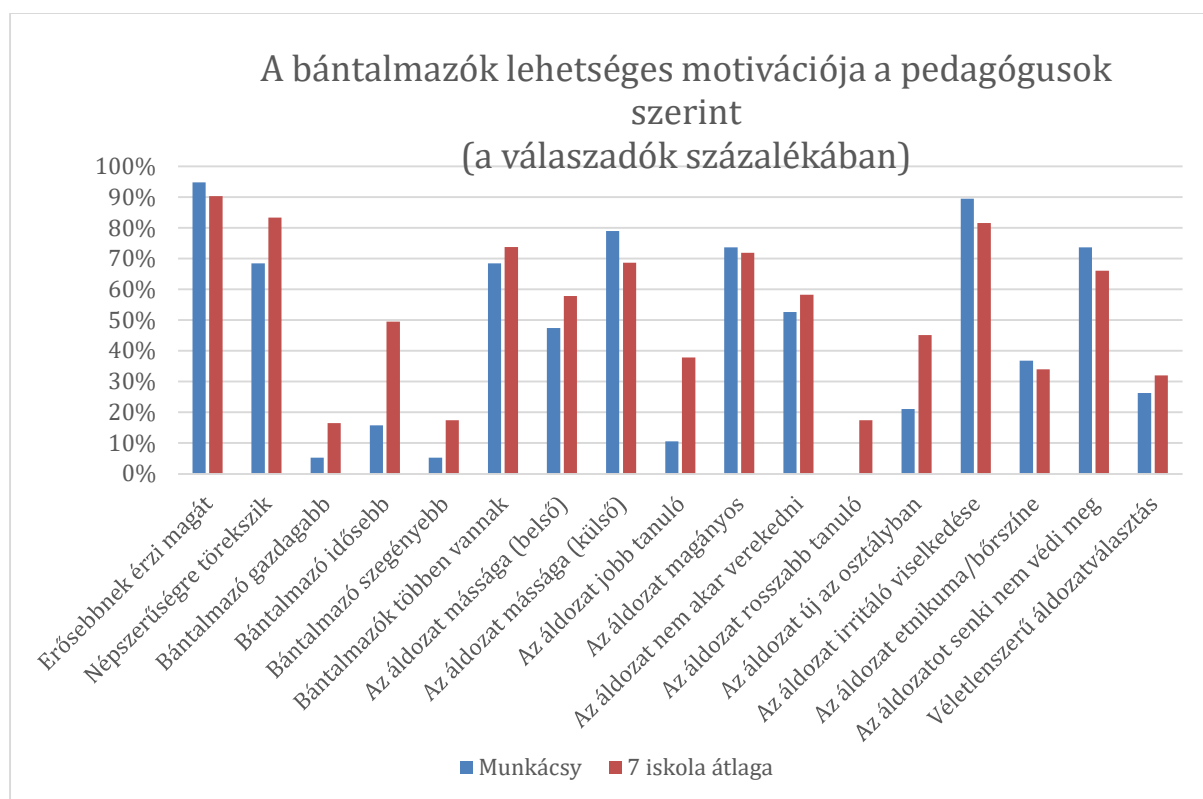
Egy pedagógus említette, hogy ő használja a segítőpár programot, a jóvátétel kezdeményezését.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A bántalmazók motivációjáról

Az iskola pedagógusai szerint a bántalmazók legfőbb motivációi a következők: A bántalmazó erősebbnek érzi magát a bántalmazottnál, illetve a bántalmazott viselkedése irritálóan hat a többiekre, vagy a bántalmazóra. Erős motivációt jelent még a tanárok szerint, hogy ha a bántalmazók többen vannak, hogy a bántalmazó népszerűsége törekszik, illetve az áldozat oldaláról, hogy ha a bántalmazott külsőre eltér a többektől, illetve, hogy az áldozat magányos és nem védi meg őt senki. Érdekes megfigyelni, hogy az iskola pedagógusai, a vizsgált 7 iskola átlagához képest kisebb jelentőséget tulajdonítanak a szociális háttér (gazdagabb, szegényebb), a csoportban elfoglalt hely (új gyerek, fiatalabb) és a tanulmányi eredmények (az áldozat rosszabb/jobb tanuló) befolyásoló hatásának.

Egy pedagógus külön megemlítette, hogy a figyelemhiány, otthoni szeretet hiánya, támogató családi háttér hiánya is figyelemfelhívásra ösztönözhet egy gyereket, ami miatt mások bántásához folyamodhat.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

Online bántalmazás

A Munkácsy Iskolában a megkérdezett pedagógusok a következő online bántalmazási formákkal találkoznak a leggyakrabban: kibeszélés, csoportból való kizárás, megfélemlítő vagy megszégyenítő üzenetek – hasonlóképp más iskolákhoz. Legkevésbé a gyerekek fiókjának feltörése, álprofil létrehozása, információ kicsalása visszaélés céljából és a szexuális tartalmú üzenetek küldése fordul elő, a pedagógusok szerint. Figyelemre méltó a különbség ez utóbbiak esetében, hogy itt jóval kevesebbet találkoznak ezekkel, mint a többi iskolában, átlagosan. Ez mindenképpen elgondolkodtató, hogy vajon tényleg kevésbé van-e jelen a probléma, vagy kevésbé veszik észre a pedagógusok.

Összefoglalás a pedagógusokkal kapcsolatosan

A megkérdezett pedagógusok válaszai azt a képet festik elénk, hogy az iskolai bántalmazás jelen van a Munkácsy Iskolában, de súlyosabb esetek ritkán fordulnak elő. A gyakrabban, akár napi szinten előforduló bántó magatartásformákat – piszkálódás, csúfolódás, lökdösés – a tanárok súlyosabbnak ítélik a kutatásunkban résztvevő iskola átlagánál. Ez azt mutatja, hogy a Munkácsy pedagógusai számára fontos lehet e problémák kezelése. A pedagógusok érzékenyek a gyerekek problémáira, igyekeznek segítséget nyújtani, ám előfordul, hogy eszköztelennek érzik magukat. Ez egy lehetséges beavatkozási pont – konkrét eszközöket adni a kezükbe (prevenció és kezelés), annál inkább, mert a bántalmazás kezelésére alkalmazott eszközök között több olyan is van, amelyek hatékonyságával elégedetlenek a tanárok.

A kérdőívek alapján a pedagógusok átlagon felül jónak érzékelik az iskolai légkört, ahol a gyerekek kiemelkedő mértékben megbízhatnak a tanáraikban. Ezt a képet erősíti az tapasztalat a pedagógusok részéről, hogy a bántalmazást vagy a tanár veszi észre, vagy a gyerekek jelzik felé. Csak ritkán jut a pedagógus tudomására egyéb forrásból bántalmazás.

Az online bántalmazás több formájáról is írták a pedagógusok, hogy találkoztak már vele, illetve az internetes bántás gyakoriságánál teljesen átlagos értéket jelöltek meg – ez azt jelenti, hogy feltételezésük és tapasztalataik alapján nem ritka az online bántalmazás. A fókuszcsoportos interjún mondták pedagógusok, hogy egyre gyakrabban találkoznak azzal, hogy az online térben kezdődött konfliktus az osztályteremben folytatódik, és durvul el. Ez is egy beavatkozási pont lehet.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A diák kérdőívek tanulságai – Készítették a TANDEM, n.o., munkatársai

A 249 felső tagozatos diák közül összesen 168 diák töltötte ki a kérdőívet, ami a diákok 67%-a. Köztük a legnagyobb arányban a 11 éves diákok voltak (29%), a nemi összetétel az alábbiak szerint alakult: 37,5% fiú, 62,5% lány.

A kutatás során arra voltunk kíváncsiak, hogy a diákok milyennek élik meg az iskolai környezetet, milyen magatartásokat milyen mértékű bántásnak tartanak, találkoznak-e akár szemtanúként, akár elszemvedőként a szakirodalomban meghatározott bántási magatartásokkal, és ha igen, akkor milyen gyakorisággal és jellemzően hol. A kérdőív kitért továbbá arra is, hogy a diákok kérnek-e segítséget az ilyen helyzetekben, ha nem, akkor miért nem, ha igen, akkor jellemzően kitől. Azt is megkérdeztük, hogy a segítségkérést követően javult-e a helyzet, valamint azt, hogy mit tartanak a bántalmazások legfőbb motivációjának.

A fenti kérdéseknek a bullying vonatkozásában azért van jelentősége, mert a diákok bár számos esetben találkozhatnak agresszív viselkedéssel, az mégsem jelent minden esetben iskolai bántalmazást. Ahhoz, hogy bullyingról beszélhessünk, három fontos feltételnek kell teljesülnie:

- szándékosan történő agresszív viselkedés vagy sérelem okozása,
- amelyet ismétlődően és hosszú időn keresztül követnek el
- olyan interperszonális kapcsolatban, amelyben a hatalmi egyensúly hiánya figyelhető meg (Olweus, 1999).¹

A továbbiakban ezekre a kérdésekre adott válaszokat értékeljük és vetjük össze.

Iskolai légkör

Az első kérdésben 7, az iskolai légkörre, az iskolai kapcsolatokra vonatkozó kijelentést fogalmaztunk meg. Ezek közül 3 vonatkozott az osztálytársakkal kapcsolatos, 1 az iskolatársakkal kapcsolatos megélelésekre, 2 a diákok tanárokkal való kapcsolatára és 1 arra, hogy mennyire képes a diák megvédeni magát az osztályában.

A diákok az kutatásban résztvevő magyarországi iskolák átlagához (a továbbiakban: „átlag”) képest 3 esetben kissé magasabb, 3 esetben kissé alacsonyabb, egy esetben pedig az átlaggal azonos mértékben értettek egyet vagy inkább egyet az általunk megadott kijelentésekkel. Mind az osztályközösség, az

¹ JÁRDAHÁZI EVELYN – LÁNG ANDRÁS: Az iskolai zaklatás kapcsolata az empátiával és az alapvető pszichológiai szükségletek megelégsével: ahogy a diákok látják, és ahogy a tanárok kezelik, in: KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT, 2018. 16. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

Európai Regionális Fejlesztési Alap

osztálytársak, mind pedig a tanárok vonatkozásában elfogadó és biztonságos iskolai környezetről számoltak be.

Leginkább az alábbi kijelentésekkel azonosultak a diákok:

- *Az osztálytársaim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok* – a diákok több mint a fele (51%) értett egyet teljes mértékben a kijelentéssel (az átlag 47%), míg további 31% válaszolta azt, hogy inkább egyetért a kijelentéssel.
- *Az osztálytársaim többsége barátságos és segítőkész* – a diákok 45%-a értett egyet teljes mértékben a kijelentéssel (ez az átlaghoz igazodik, ami 47%), míg további 37% válaszolta azt, hogy inkább egyetért ezzel a kijelentéssel.
- *Jó az osztályközösségünk, így nem félek hibázni a többiek előtt* – a diákok 31%-a értett egyet teljes mértékben a kijelentéssel (az átlag csupán 28%), míg további 32% válaszolta azt, hogy inkább egyetért a kijelentéssel.
- *A tanáraimat érdekli, hogy hogy érzik magukat a diákok az iskolában* - a diákok 73%-a ért teljes mértékben vagy inkább egyet ezzel a kijelentéssel (az átlag 68%).
- *A tanáraink meghallgatják és segítenek, ha probléma alakul ki a diákok között* – a diákok 52%-a értett egyet teljes mértékben a kijelentéssel (ez az átlaggal megegyező), míg további 22% válaszolta azt, hogy inkább egyetért a kijelentéssel.

Bántalmazás

Bántalmazási formák és a tolerancia szintje

A diákok toleranciaszintje az átlagtól magasabb. A megadott bántási formákkal kapcsolatban valamennyi esetben a diákok az átlagtól (5%) alacsonyabb százalékban választották azt, hogy az adott magatartás nem minősül bántásnak (3%), azok pedig, akik bántásnak tartottak egy magatartást, az esetek többségében az átlaggal (32%) azonos százalékban titulálták az adott magatartásokat átlagosan elviselhetetlen bántásnak. A diákok legkevésbé a lökdösést tartják bántásnak, csupán 4% gondolja azt, hogy a lökdösés elviselhetetlen bántás, míg 7 százalék azt, hogy ez egyáltalán nem bántás. Ezt követi a másik fogdosása, tapogatása, amelyről a diákok 5%-a gondolja úgy, hogy az egyáltalán nem bántás, míg a diákok legmagasabb százaléka, azaz 53%-a tartja ezt a magatartást elviselhetetlen bántásnak. Ezt követi más megfenyegetése és megszarolása, amelyet a diákok 51%-a érzi elviselhetetlen bántásnak, míg további 36% tartja durva bántásnak.

A leggyakrabban tapasztalt bántási magatartások szemlélőként, illetve áldozatként, valamint a bántalmazások leggyakoribb helyszínei

Az alábbi táblázatban összefoglaltuk a szemlélőként és áldozatként tapasztalt 3, illetve 4 leggyakoribb (azaz legalább havi rendszerességgel vagy azt meghaladó mértékben előforduló) magatartást:

Európai Regionális Fejlesztési Alap

Magatartásforma	Gyakran (havi szinten) vagy azt meghaladóan tapasztalt (%-ban kifejezve)	
	SZEMLÉLŐ	ÁLDOZAT
Valakit lökdösnek	66% (az átlag: 66%)	28% (az átlag: 33%)
Valakit bosszantanak, cukkolnak, provokálnak	51% (az átlag: 54%)	23% (az átlag: 25%)
Valakit csúfolnak, kinevetnek, pletykákat terjesztenek róla	49% (az átlag: 54%)	20% (az átlag: 25%)

A szemlélők és az áldozatok által tapasztalt leggyakoribb bántási magatartások típusa és a gyakorisága is megegyezik. Ez az adat rávilágít arra, hogy mennyire fontos a szemlélők szerepe a bullying kialakulásában és fennmaradásában. A diákok leggyakrabban szemlélőként és áldozatként is a lökdösődést tapasztalják, ezt követi más csúfolása, kinevetése és a kipletykálása, valamint a másik bosszantása, cukkolása és provokálása. Érdeemes kiemelni, hogy a diákok körében leggyakrabban előforduló bántási magatartást, a lökdösést – amit a diákok egyharmada áldozatként megtapasztal saját bőrén is –, a legtöbb diák nem is tartja bántásnak.

A diákok a felsorolt bántási magatartások közül legkevésbé a bezárással találkoznak (havi szinten 1%, napi szinten 1%).

Elmondható, hogy az iskola diákjai az átlagtól kisebb százalékban tapasztalnak bántást az osztályteremben az óra alatt, mint a szünetekben – ez utóbbi esetben ugyanis az átlagnál többen, a diákok 64%-a számolt be bántalmazásról. A diákok jelentős része, 82%-a szerint a bántások főként az udvaron történnek (ez az adat 16%-kal magasabb az átlagnál). Legsűrűbben a szünetben fordul elő probléma, amikor a tanárok kevésbé tudják felügyelni a diákokat, azonban a diákok 12%-a tapasztal bántást a tanóra alatt az osztályban is (az átlag 18%). Az interneten és a telefonon tapasztalt bántalmazás az átlagnál jelentősen alacsonyabb százalékban fordul elő. A diákoknak csupán 25%-a tapasztal bántást az interneten, míg az átlag 39%, telefonon pedig a diákok 19%-a (ami 10%-kal alacsonyabb az átlagnál).

A bántásra adott reakciók és azok hatékonysága

A diákoknak feltettük a kérdést, hogy miként viselkednek szemlélőként, illetve bántalmazottként, amennyiben bántást tapasztalnak.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A diákok három fő lehetőség közül választhattak:

- nem tesznek semmit (ezen belül különböző lehetőségeket soroltunk fel),
- megvédik az áldozatot, illetve megvédik magukat,
- szólnak valakinek (ezen belül különböző lehetőségeket soroltunk fel).

A válaszokból kitűnik, hogy a szemlélő diákok tétlenségének oka az alábbi három ok:

- úgy gondolták, hogy nem az ő dolguk bármit is tenni (49% / az átlag 45%),
- nem tettek semmit, mert attól tartottak, hogy őket is bántani fogják (40% / 35%),
- nem tudták kihez forduljanak segítségért (37% / 42%).

Legkevésbé az áldozathibáztatás jelenik meg a diákok körében és az is az átlagtól (30%) jóval alacsonyabb százalékban, hiszen a diákoknak csupán 22%-a válaszolta azt, hogy azért nem tesz semmit, ha szemlélőként bántást tapasztal, mert úgy gondolja, akit bántanak, az meg is érdemli azt.

Amennyiben szólnak valakinek, akkor elsődlegesen az osztálytársaknak (63%, míg az átlag 65%), azután a szülőknél (60%, ami magasabb az átlagnál, ami csak 54%) és más tanárnak (58%, míg az átlag 59%). Az osztályfőnökhöz csupán a diákok 55%-a fordul, ez jóval alacsonyabb az átlagnál, ami 65%.

A diákok 1. kérdésnél tapasztalt jó viszonya a tanárokkal ebben a kérdésben kevésbé nyilvánul meg, hiszen a diákok az átlagnál magasabb százalékban fordulnak segítségért a szüleikhez.

Áldozatként a diákok az átlagtól kicsit alacsonyabb százalékban számoltak be arról, hogy már tapasztaltak személyesen is bántást az iskolában (30% / átlag 35%).

A legtöbb diák azt válaszolta, ha bántás érte, azért nem szólt senkinek, mert:

- tartott tőle, hogy jobban fogják őt bántani (18% / átlag 21%),
- már szólt, de az nem segített (16% / átlag 19%),
- szégyellte (16% / átlag 17%).

Amennyiben úgy döntöttek, hogy segítséget kérnek, áldozatként legfőképp a szüleikhez fordultak a diákok (52%, ami az átlaggal megegyezik, abban viszont eltér, hogy a diákok elsődlegesen a szüleikhez fordulnak). Ezt követően az osztálytársukhoz (48% / 55%), majd az osztályfőnökhöz (41% / 49%) fordultak a leggyakrabban.

Az első két esetben látható, hogy a diákok bizalommal vannak a szüleik és az osztálytársuk felé.

Az átlagnál (76%) kissé alacsonyabb százalékban, a diákok 73%-a válaszolta azt, hogy segítségkérés után jobb lett a helyzet, ennek ellenére a diákok 16%-a azért nem kér segítséget, mert korábban már megtette azt, de a segítségkérés nem javított a helyzeten. A diákok válaszaiból úgy tűnik, hogy miután

Európai Regionális Fejlesztési Alap

jelezték a bántást a szülőknek, a diákoknak és az osztályfőnöknek, az esetek majdnem háromnegyedében hatékony volt a segítségkérés.

A bántalmazó(k) motivációja

A legtöbb szavazatot, 72%-ot a népszerűsége való törekvés kapta. A diákoknak 58-58%-a gondolja azt, hogy azért történik a bántás, mert az, akit bántanak „más” külsőleg, illetve hogy azok, akik bántanak, számbeli fölényben vannak. 53% gondolja úgy, hogy az áldozat idegesítő viselkedése lehet az oka a bántásnak.

Cyberbullying

A cyberbullying a bullying virtuális térben megvalósuló változata. Jellemzői megegyeznek az iskolai zaklatás ismérveivel, azonban sokkal nehezebb azt tetten érni, hiszen egy zárt, sokszor csak a diákok számára hozzáférhető térben történik.

A diákok az átlagnál (19%) alacsonyabb százalékban (13%) találkoznak az általunk felsorolt internetes bántási formák valamelyikével, de általánosan 25%-uk tapasztalt már valamilyen bántalmazást az interneten.

A három leggyakrabban előforduló online bántalmazási forma:

- mások kibeszélése (30%, míg az átlag 36%),
- online csoportból történő kizárás (23%, az átlag ennél magasabb, 27%),
- megfélemlítő vagy megszégyenítő üzenet (13%, az átlag 19%).

Érdekes összefüggés, hogy az első magatartási forma nem online megfelelője: a csúfolás, kinevetés, illetve a kipletykálás, a második leggyakrabban tapasztalt bántási forma a diákok körében. A cyberbullying esetében még inkább fontosnak tartjuk a diákok és a szülők bizalmi kapcsolatának meglétét. A cyberbullying jellegéből kifolyólag nagyon sok esetben csak akkor kerülhet időben a felnőtt tudomására az online bántalmazás, ha arról a diákok maguk számolnak be.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A szülői kérdőívek tanulságai – Készítették az Innovatív Oktatásért Intézet munkatársai

A Székesfehérvári Munkácsy Mihály Általános Iskola felső tagozatát látogató 249 diákjának összesen 164 szülője töltötte ki a kérdőívet, tehát a szülők megközelítőleg 70%-a kapcsolódott be a felmérésbe. A magas részvételi arálynak köszönhetően egy átfogó képet kaphatunk a szülők véleményéről a bullyinggal kapcsolatban.

A felmérésünk kérdéseit öt cél köré csoportosítottuk.

Bántalmazás

1. cél

Felmérni, hogy a szülők mennyire ismerik a bullying fogalmát, képesek-e azt felismerni; különböző formáira eltérő érzékenységgel reagálnak-e; felmérni, hogy a szülők milyen okokat feltételeznek a bullying hátterében; jellemző-e az áldozat, illetve az elkövető stigmatizációja

A kérdőívben egy öt fokozatú skálán jelölték meg a szülők, hogy a megadott bántalmazási formákat mennyire érzik súlyosnak, valamint azok előfordulását milyen gyakran tapasztalták. A válaszok alapján a felsorolt bántalmazási formákat általában súlyosnak vagy kétségbeejtőnek tartják, de a bullying néhány megnyilvánulását kevésbé érzik zaklatónak, pl. a *lökdösődést*, illetve, ha *valakit cukkolnak, provokálnak, csúfolnak, kinevetnek*, vagy *valakiről pletykákat terjesztenek*. Ezeket a formákat a szülők közel 25-50%-a nem tartja csak enyhe bántalmazásnak, vagy csak határesetnek értékeli.

Megkérdeztük őket arról is, hogy mit gondolnak, mi lehet az oka a bántalmazásnak. A válaszok alapján a szülők a bántalmazás okát leginkább abban látják, hogy a bántalmazók erősebbnek érzik magukat a bántalmazottnál; a bántalmazók többen vannak; a bántalmazók úgy érzik, ettől lesznek népszerűek; és mert az áldozat nem akar verekedni. Ezeket a válaszokat a szülők határozott többsége, 60–85%-a jelölte be, mint a bántalmazás lehetséges okát. Hozzávetőlegesen a szülők 64,63%-a gondolja a lehetséges okok között azt, hogy az áldozatot senki nem védi meg, valamint a válaszadó szülők 57,32% gondolja azt, hogy az áldozat „más” külsőleg (hajviselet, magasság, testalkat, szeplő, ruházat, nemi érettség vagy éretlenség stb.).

Az eredményekből egyértelműen látszik, hogy a szülők nem stigmatizálják az elkövetőket (a bántalmazó vagy az áldozat gazdagabb vagy szegényebb, jó tanuló vagy rossz tanuló), inkább a jellemükben, családi hátterükben látják az okokat, továbbá az önbizalom vagy szeretet hiányának tulajdonítják a bántalmazó viselkedés kialakulásának okát.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

2. cél

Felmérni, hogy a szülők véleménye szerint a gyermekük iskolájában mennyire és milyen formában van jelen a bullying, és honnan tudja ezt meg a szülő

A szülői válaszok alapján a Székesfehérvári Munkácsy Mihály Általános Iskolában, bár eltérő intenzitással, de a megkérdezett bántalmazási formák mindegyike jelen van. Az is elmondható, hogy minden bántalmazási formánál voltak szülők, akik azt jelölték meg, hogy ezek a bántalmazások napi vagy heti szinten megtörténnek az iskolában. A szülők szerint a leggyakoribb bántalmazási formák a következők: valakit *csúfolnak*, *kinevetnek* vagy *valakiről pletykákat terjesztenek* (3,02), ha *valakit lökdösnek* (2,77), továbbá a másik tanuló *bosszantása*, *cukkolása* és *provokálása* (2,90), illetve a másik *kiközösítése*, vagy *levegőnek tekintése* (2,62). A szülői válaszok szerint a megkérdezett magyarországi iskolák összesített átlagával összehasonlítva az előbb említett bántalmazási formák gyakorisága a Székesfehérvári Munkácsy Mihály Általános Iskola a magyarországi átlaggal megegyező vagy annál kicsivel rosszabb értékeket mutatnak.

A válaszok alapján a szülők a zaklatásról leginkább a gyermeküktől szereznek tudomást. Ezt a választ jelölte meg a szülők 92,68%-a. A szülők 36,59%-a állítja, hogy más szülőktől, 22,80%-a pedagógustól tudta meg a bántalmazás tényét. Gyakori válaszként jelölték meg (37,20%), hogy a gyermek megváltozott viselkedéséből következtetett a zaklatás tényére a szülő.

Online bántalmazás

3. Cél

Felmérni, hogy a szülők mennyire ismerik az online zaklatás fogalmát, és hogy ez a zaklatás forma mennyire van jelen az iskoláinkban a szülők szerint

Fontos része a kérdőíves felmérésünknek az online zaklatás jelenlétének felmérése a szülők véleménye szerint, különösen most, hogy a járványhelyzet alakulása miatt az online oktatás nagyobb teret kap, és a gyerekek több időt töltenek az online térben.

A szülők 97,56%-a rendszeresen figyelemmel kíséri gyermeke online tevékenységet.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A kérdőívben különböző online zaklatási formák jelenlétére kérdeztünk rá. A válaszokból az derül ki, hogy a szülők szerint nincs olyan zaklatási forma, ami ne fordulna elő, de a kérdések többségében ez nagyon kis arányt jelent. Két olyan online bántalmazási módot jelöltek meg a szülők, amelyek előfordulása kicsit nagyobb értéket mutat. A szülők szerint a leggyakrabban *kibeszélik a háta mögött a társukat az interneten* – az „igen” válaszok aránya 15,24%. A második leggyakoribb online zaklatási forma *a kizárták egy online csoportból* – 14,63%, de ezek, mint ahogy a többi megkérdezett online zaklatási forma mutatói is, az általunk mért magyarországi átlag alatt vannak.

Külön kérdésben vizsgáltuk, hogy a szülők hogyan reagáltak, ha a gyermeküket online zaklatás érte, vagy mit tennének, ha online zaklatás érné gyerekeiket. A legjellemzőbb válaszok azok voltak a szülők részéről, hogy elbeszélgetnének a gyerekeikkel (62,20%) és az, hogy tanácsot adnának nekik, hogy hogyan kezeljék ezt a helyzetet – 64,63%-ban válaszolták ezt a szülők. A válaszokból az is kiderült, hogy voltak olyan online zaklatási esetek, amikor a szülő a rendőrséghez fordult, összességében ezt a válaszadó szülők 12,20% tette.

Iskolai légkör

4. cél

Felmérni a szülők elégedettségét az intézménnyel való kommunikációval, valamint azt, hogy konkrét probléma esetén fordulhattak-e az intézményhez, és kaptak-e segítséget

A válaszok alapján a szülők az iskolával való kapcsolatot jónak érzik, bizalommal fordulnak az iskolához. Ha a zaklatással találkozunk, a válaszadók 73,78%-a jelezte vagy jelezné az intézmény felé. A magyarországi átlaghoz mérve jobbnak ítélik meg az iskola és a szülők közti kommunikációt, ebben a kérdésben a szülői válaszok átlaga 3,91. Nagyon jónak mondható a 4,13-as átlag, amely az iskola felé irányuló szülői bizalmat mutatja. Összességében elmondható, hogy a szülők megítélése szerint az iskola–gyerek–szülő hármásának kapcsolata az átlagosnál jobbnak mondható, ami fontos a bullying kezelése szempontjából.

5. cél

Felmérni, hogy a szülők milyen segítséget igényelnének a bullyinggal való megküzdésben, és mire lenne szükségük a hatékonyabb megküzdés érdekében

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A szülők többségében hasznosnak találnák, ha több tájékoztatást kapnának a bántalmazásról (a válaszok módusza és mediánja is 4). A megoldást ugyanilyen mértékben látják a gyakoribb kapcsolattartásban az osztályfőnökkel és a tanárokkal.

Érdekes eredménye a felmérésünknek, hogy a szülők válaszai alapján „jó a kommunikáció a tanár és a szülők között”, mégis úgy vélik „több beszélgetésre lenne szükség a témával kapcsolatban a szülők, tanárok és a tanulók bevonásával”. Hasznosnak találnák a szülők azt is, ha egy-egy esetben szakember segítségét is igénybe vehetnék, ha lenne tanácsadó központ vagy telefonos segélyvonal, ahova bátran fordulhatna tanácsért és segítségért bárki, aki igényli és szüksége van rá. A válaszok alapján hasznosnak, sőt nagyon hasznosnak tartanák, ha iskolapszichológus elérhető lenne napi szinten a gyerekek számára.

Felmérésünk fontos eredménye tehát az, hogy a szülők örömmel fogadnak tájékoztatást a témával kapcsolatban, valamint beszélgetést szülők, tanárok és diákok bevonásával.

Összefoglalás a szülői kérdőíves kutatással kapcsolatosan

Elmondható, hogy a szülők elégedettek az iskolával és annak a bullyingal kapcsolatos intézkedéseivel. Sajnos minden általunk vizsgált zaklatási forma megjelent már az iskolában hol ritkább, hol sűrűbb gyakorisággal, erre érdemes jobban odafigyelni a megfelelő kezelés érdekében, még szorosabbra venni a kommunikációt a szülőkkel. Fontos lenne egy hatékony jelzési háló kiépítése és erősítése, mert sok szülő nem tudja kihez forduljon probléma esetén. Javaslatunk szerint még tovább kellene erősíteni a szülők–iskola (osztályfőnök)–diák hármass kapcsolatot, mivel a szülők igényelnék a gyakoribb három oldalú kommunikációt is.

Fontos lenne a bullying témában való felvilágosítás, a hatékony kezelés segítése a szülők számára. A megfelelő ponton ebbe a gyerekek bevonása is indokolt lenne. Erre alkalmasak lehetnek különféle felvilágosító programok, valamint szakemberek bevonása is.

Külön kiemelnénk az online bullyingal kapcsolatos felvilágosítás, segítségnyújtás és tanácsadás szükségességét.

A kutatás rámutat arra is, hogy az online bántalmazás kezelése és prevenciója külön beavatkozási pontot igényel.

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A három célcsoporttal kapcsolatos tapasztalatok összegzése

Kutatásunk alapján elmondható, hogy a Munkácsy Iskolában mindhárom célcsoportunk szerint átlagon felül pozitív, támogató a légkör. A gyerekek és a szülők is úgy gondolják, hogy bízhatnak a pedagógusokban, bátran fordulhatnak hozzájuk bántalmazás esetén. A szülők és a pedagógusok közötti kommunikációt jónak tartják mindkét oldalon – ezt bizonyítja az is, hogy az összes partneriskola közül a Munkácsyban töltötték ki messze a legtöbbet a szülői kérdőívet. Beavatkozási pont lehet azonban a kétoldalú kommunikáció háromoldalúvá tétele, vagyis a gyerekek nagyobb mértékben való bevonása a bántalmazással összefüggő ügyekbe.

A bántalmazás átlag alatti mértékben, de jelen van az iskolában. A három leggyakrabban tapasztalható bántalmazási magatartás mindhárom célcsoport szerint ugyanaz – lökdösés; bosszantás, cukkolás, provokálás; csúfolás, kinevetés, pletykaterjesztés –, a sorrendet azonban másként látják a tanárok, a diákok és a szülők. Ezen bántalmazások az online térben is a leggyakrabban megjelenő problémát jelentik, kibeszélés, csoportból való kizárás és megszegyenítő vagy fenyegető üzenetek formájában. A szülők ezekről az üzenetekről nem igazán tettek említést, mintha erről a fajta bántalmazásról nem lenne tudomásuk, de a többről igen. A pedagógusok jól érzékelik az online térben előforduló problémákat, még a sorrendet is ugyanúgy állították fel, mint a gyerekek.

Érdekes eredménye a kutatásnak, hogy a szülők bántalmazással kapcsolatos ingerküszöbe magasabb a leggyakoribb bántalmazási módok esetében, mint a pedagógusoknak vagy akár a gyerekeknek. Kérdés, hogy ez vajon azért lehet-e, mert olyan bántásokról van szó, amiről esetleg úgy gondolhatják, hogy az iskolában igényel kezelést. Ennek érdemes lenne utánajárni.

Beavatkozási pontnak látjuk azt is, hogy a szemlélők nem elég gyakran jelzik, hogy a társukat bántalmazás éri. Lényeges lenne az érzékenyítés ez ügyben, hiszen a szemlélők fontos szereplők a tartóssá váló bántalmazás, a bullying megjelenésében. A megkérdezett diákok közül sokan azért sem szólnának, ha bántalmazással találkoznak, mert nem tudják, kihez fordulhatnak. Ennek orvoslására javasoljuk egy iskolai jelzési rendszer kiépítését, különösen, hogy a gyerekek áldozatként először a szülőhöz fordulnak, másodsorban az osztálytársukhoz, és csak harmadik a sorrendben a pedagógus – bár a tanárok úgy érzékelik, hogy gyakran szólnak nekik a gyerekek.

Érdemes arra is figyelmet fordítani, hogy az udvaron, mint elsődleges bántalmazási helyszínen, a gyerekek 16%-kal többször tapasztalnak támadó viselkedést, mint a többi iskolában.